

IRENA DWORNICKA, WACŁAW URUSZCZAK (Kraków)

Nieznany zbiór wyroków sądów królewskich (*Decreta regia*) z lat 1517 - 1550*

I. Zbiory wyroków sądowych w prawie ziemskim w Polsce XIV - XVI w. II. Opis rękopisu z BJ, Cim. F. 8048 1. Zawartość. 2. Proweniencja.*III. *Decreta regia* z Cim. F. 8048.

I

Kwestia, czy orzeczenia sądowe, w szczególności wyroki sądów wyższych prawa polskiego, były w dawnej Polsce źródłem prawa, stanowi otwarty problem naukowy. Odpowiedź pozytywną mogłyby uzasadniać słynne prejudykаты ze statutów Kazimierza Wielkiego. Większość badaczy tego najwybitniejszego pomnika ustawodawstwa polskiego sądzi, jednak, że nie miały one związku z konkretnymi wyrokami sądowymi. Były pracą prywatnego prawnika związanego z kancelarią królewską, który w formie fikcyjnych prejudykatów podał treść znanych sobie norm prawa zwyczajowego¹. Bardziej prawdopodobne jest natomiast, że autentyczne wyroki sądowe figurują w zbiorze prawa zwyczajowego ziemi łęczyckiej z końca XIV w., którego najstarsza redakcja pt. *Constitutiones et iura terrae Lanciciensis* pochodzi z 1419 r.²

Precedensowe znaczenie wyroków sądowych prawa polskiego zyskało potwierdzenie w statucie nieszawskim dla Wielkopolski z roku 1454. Nakazywał on w art. 15., aby poszczególne sprawy były wpisywane do ksiąg sądowych *ut postea super eodem articulo vel ei simili similis sententia*

---

* W rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej: Cim. F. 8048.

¹ S. Roman, *Geneza statutów Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1961, s. 96 - 111.

² *Wybór źródeł do historii ustroju i prawa sądowego Polski*, z. II, *Spisy prawa zwyczajowego koronnego*, wyd. S. Kutrzeba i A. Vetulani, Kraków 1930, s. 1 - 16, art. 29, 30, 42.

*proferatur*³. Jak się wydaje, przytoczony nakaz statutów nieszawskich był wyrazem troski o jednolitość orzecznictwa sądowego. Dowartościowywał on nadto same księgi sądowe, jako ważny instrument prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W średniowieczu bowiem księgi sądowe były głównym, a zarazem wystarczającym źródłem poznania praktyki sądowej. Odnotowywano w nich nie tylko orzeczenia sądów ziemskich, ale także wyroki sądów królewskich i wiecowych. Rejestrowano tam również orzeczenia zapadłe zgodnie z pouczeniem udzielonym sądowi ziemskiemu przez sąd wyższy (królewski lub wiecowy) w wyniku remisji *ad interrogandum*⁴. Na podstawie zapisków sądowych pisarz ziemski mógł więc dostarczyć na żądanie sądu wzorów stosownych rozstrzygnięć. Funkcją poznawczą ksiąg sądowych można zapewne tłumaczyć fakt, że w czasach średniowiecza nie odczuwano potrzeby tworzenia osobnych zbiorów precedensowych wyroków sądów prawa polskiego, w szczególności królewskich, na wzór oryali w prawie miejskim czy orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej w prawie kościelnym. Nauka historii prawa polskiego nie notuje żadnego przykładu tego rodzaju zbioru powstałego przed rokiem 1500.

Praktyka redagowania osobnych zbiorów wyroków sądów prawa polskiego pojawia się dopiero w wieku XVI. Potrzeba taka zrodziła się w związku z rozwojem procedury odwoławczej. Rozwój instytucji apelacji, stosowanej obok dawniej wykształconej mocy sędziego, spowodował, że sądy królewskie przejęły kontrolę nad większością sporów sądowych na gruncie prawa polskiego. Znajomość orzecznictwa sądów królewskich stała się niezbędna, tak dla niższych sądów, jak też dla osób prywatnych, zwłaszcza tzw. prokuratorów, zawodowo trudniących się zastępstwem procesowym.

Jak dotychczas zbiorami wyroków sądów królewskich z XVI w. interesował się szereg tylko jeden badacz, a mianowicie Michał Bobrzyński. Zainteresowanie to miało związek z jego działalnością wydawniczą w tym zakresie. W tomie szóstym zasłużonej serii „Starodawne Prawa Polskiego Pomniki” wydał on zapiski sądowe spraw toczących się w sądach królewskich odbywanych w Krakowie w latach 1507-1531⁵. Przygotowując wspomniane wydawnictwo, ów znakomity krakowski uczony miał okazję zetknąć się ze zbiorami wyroków sądowych prawa polskiego z XVI w. Bliższe informacje na ich temat zamieścił w praey — *Puncta in iudiciis*

³ Zob. M. Bobrzyński, *O ustawodawstwie nieszawskim Kazimierza Jagiellończyka*, Kraków 1873, s. 57.

⁴ Por. R. Hube, *Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce ku schyłkowi 14 wieku*, w: tegoż, *Prawo polskie w 14 wieku*, Warszawa 1886, s. 334; L. Łysiak, *Statuty Kazimierza Wielkiego w małopolskiej praktyce sądowej XV wieku*, Studia Historyczne, R. XIX, 1976, z. 1, s. 27-30.

⁵ *Decreta in iudiciis regalibus tempore Sigismundi I, regis Poloniae anno 1507-1531*, w: *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki* (dalej cyt.: SPPP), t. VI, Kraków 1881.

terrestribus et castrensibus observanda anno 1544 conscripta, ogłoszonej w 1882 r.⁶ Przedmiotem jego badań było pięć szesnastowiecznych rękopisów prawniczych. Zawartość każdego z nich M. Bobrzyński usystematyzował w dwa zbiory. Pierwszy obejmował zasady prawne, drugi zaś dekrety królewskie. Zbiór zasad, określany w rękopisach jako *Puncta in iudiciis et castrensibus observanda*, zawierał w najszerzej swej redakcji łącznie 169 artykułów. Podawały one zasady prawne sformułowane w przeważającej większości na podstawie wyroków sądów królewskich (niektóre artykuły podają dokładnie, o jaki wyrok chodzi). Pewna część tych zasad została przejęta z Korektury praw z 1532 r., a także z prawa magdeburskiego oraz literatury prawniczej rzymsko-kanonicznej. Zbiór ten w najstarszej swej redakcji (w rękopisie zwanym „Wiślicja”)⁷ powstał przed 1544 r. Zredagował go anonimowy prawnik związany z sądem ziemskim krakowskim. Redagując wspomniane *Puncta*, korzystał on z ksiąg sądu ziemskiego krakowskiego.

W tym środowisku i mniej więcej w tym samym czasie powstał drugi wspomniany zbiór, obejmujący wyroki sądów królewskich. W rękopisie „Wiślicja” liczył on 68 wyroków z lat 1521 - 1541. W innym rękopisie, tzw. Kodeksie Mikołaja Lubomirskiego⁸, powiększono go o 60 nowych dekretów z lat 1509 - 1543. Powyższy zestaw powtórzono w wyborze, w rękopisie nr 78 z Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich, gdzie dodano nowe wyroki z lat 1548 - 1570. W rękopisie Biblioteki Wilanowskiej⁹, zbiór wyroków w wersji Kodeksu Lubomirskiego uzupełniony został serią 105 wyroków z lat 1543 - 1553, z których kilka tylko figuruje w rękopisie Ossolińskich.

Zbiór wyroków różnił się od zbioru zasad przede wszystkim tym, że podawał dekrety sądów królewskich w zasadzie w brzmieniu dosłownym, a nie w formie abstrakcyjnej ogólnej zasady prawa, choć od reguły tej istniały odstępstwa. Zdaniem M. Bobrzyńskiego każdy z tych dwóch zbiorów, a więc zbiór zasad (czyli *Puncta*) i zbiór wyroków (*Decreta*) powstał

⁶ SPPP, t. VII, Kraków 1882, s. 193 - 252.

⁷ Opis tego rękopisu, w: J. Lelewel, *Księgi ustaw polskich i mazowieckich*, Wilno 1824, s. 176; A. Z. Helcel, SPPP, t. I, s. LVI.

⁸ Dawniej w zbiorach Morsztynów w Krakowie, obecnie w Bibliotece Narodowej w Warszawie, rkps III 6601, k. 344 - 415v. O kodeksie tym zob. M. Bobrzyński, *Wiadomość o kodeksie rękopiśmiennym Mikołaja Lubomirskiego, stanowiącym zbiór prawa polskiego z połowy XVI stulecia*, Przegląd Naukowy i Literacki, t. II, Lwów 1874, s. 17 - 38, 125 - 135.

⁹ Zob. SPPP, t. VII, s. 196. Obecne miejsce przechowywania tego rękopisu nie udało się ustalić. Natomiast w AGAD, w zbiorze Branickich z Suchej znaleziono rękopis o sygnaturze 38/58, pochodzący z drugiej połowy XVI w. Nosi on tytuł *Puncta in iudiciis servanda. Inprimis processus citationis curialis ita tenetur* i zawiera zbiór wyroków sądów królewskich w wersji Kodeksu Lubomirskiego, poszerzony o *decreta regia* z okresu panowania Zygmunta Augusta. W przygotowaniu jest osobne opracowanie tego rękopisu.

osobno. Pierwszy został przez M. Bobrzyńskiego wydany *in extenso*, na podstawie przekazu zawartego w Kodeksie Lubomirskiego¹⁰. Ze zbioru dekretów M. Bobrzyński opublikował 23 ustępy, a to jedynie te, które zredagowane były w formie ogólnej zasady prawnej, choć z reguły z powołaniem się na konkretne orzeczenie sądowe. Wydanie całości odłożył na przyszłość.

Do liczby pięciu znanych M. Bobrzyńskiemu rękopisów, zawierających zbiory zasad prawnych i wyroków sądów królewskich z XVI w., należy obecnie dodać jeszcze jeden, mianowicie rękopis przechowywany w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, pod sygnaturą Cim. F. 8048¹¹.

II

1. Cimelium jest drukiem dzieła Jakuba Przyłuskiego *Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae* z 1553 r. Oprawiono je w okładki twarde, których wierzchnią warstwę stanowi notacja muzyczna na pergaminie. Data oprawy nie jest znana.

Dzieło J. Przyłuskiego składa się z *Praefatio* i czterech ksiąg. Pomiedzy nimi umieszczono dodatkowe karty, ujęte w cztery składki. Pierwsza z nich musiała przed sporządzeniem obecnej oprawy poprzedzać cały druk, gdyż koniec zawartego na niej tekstu napisano w poprzek lewego marginesu karty tytułowej druku¹². Składki te pochodzą z tej samej piwni (z innej niż reszta druku). Świadczy o tym znak wodny, przedstawiający stojącą na herbie z trzech lilii postać mężczyzny w obfitej szacie i okrągłym nakryciu głowy. Nogi postaci widoczne są od stóp do kolan. Mężczyzna trzyma oparte o ramię drzewce proporczyka ze znakami krzyża¹³.

Pierwsza składka, złożona z trzech kart i wszyta między kartę tytułową i kartę a2 druku, zawiera następujące teksty:

- a) początek formularza dotyczącego zaciągania długu (w języku łacińskim i polskim),
- b) formularz zaświadczenia wydanego słudze, który przewoził kufę

¹⁰ Zob. M. Bobrzyński, *Wstęp*, w: *Puncta in iudictis... observanda*, SPPP, t. VII, s. 195 - 203.

¹¹ Informację o nim podał pierwszy do publicznej wiadomości Władysław Sobociński, (*Formuła „Listu urodzaju” i zwolnienie z poddaństwa w XVI wieku*, CPH, t. V, 1953, s. 271 - 275), wykorzystawszy go w badaniach nad sprawą zwalniania chłopów z poddaństwa w XVI w.

¹² Nie ma wątpliwości, że dając do oprawy druk, zakupiony, jak było przyjęte, w postaci luźnych kart, właściciel kazał go uzupełnić pustymi składkami, przeznaczonymi dla dodatkowych tekstów.

¹³ Katalog C. M. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique marques du papier*, t. 1 - 4, Genève 1907, nie notuje takiego filigranu, choć obecność herbu z trzech lilii mogłaby wskazywać francuskie pochodzenie papieru.

małmazji z przeznaczeniem na podarunek. Pismo było prośbą, aby umożliwić swobodny przejazd tegoż, bez opłaty cła lub myta (w języku polskim),

c) *forma credentiae* — wydaną przez Melchiora Crupka de Krukberg, posiadacza Moykwicz, który prosił właścicieli o zgodę na wolny przewóz przez ich dobra 30 sztuk bydła, przyrzekając wyrównanie ewentualnych szkód (w jęz. łacińskim),

d) formularz skryptu dłużnego w języku niemieckim — *Ein formeynes Schultbrieffs*,

e) wici z 1 lipca 1566 r.,

f) *List urodzaju rzemieślnikom potrzebny* (w języku łacińskim)¹⁴,

g) krótką notatkę z nazwami sześciu ord tatarskich,

h) na *verso* trzeciej karty, pisany w poprzek strony tekst zatytułowany *Tabula ostendens quo ordine legenda et cognoscenda sit series historiarum mundi. Dedicata scholasticis Academiae Vittembergensis*. Jego koniec, jak wspomniano, znajduje się na stronie tytułowej druku, czyli znacznie wcześniej.

Składka druga rękopisu, złożona z 6 kart (między *Praefatio* a księgą pierwszą druku J. Przyłuskiego) oraz składka trzecia (między księgami drugą i trzecią) złożona z 6 kart, zawierają *Decreta regia*, to jest 78 artykułów prawa polskiego, w formie wyciągów z wyroków (dekretów) sądów królewskich z lat 1517 - 1550; przedmiot naszego zainteresowania.

Ostatnia, czwarta składka liczy 6 kart i mieści się między księgami trzecią i czwartą. Karty ponumerowano tu ołówkiem w sposób ciągły w stosunku do poprzednich dwóch składek (tzn. od k. 13 do 17). Na kartach 13 - 15 mieści się odpis dokumentu pt. *Privilegium Alexandri Regis ante coronationem in Mielnik Polonis post electionem factam. Anno 1501 concessum*. Jest to tekst słynnego przywileju mielnickiego z 1501 r., w postaci urzędowej kopii sporządzonej na sejmie warszawskim 20 V 1572 r. przez kancelarię koronną, na polecenie samego Zygmunta Augusta. Akt uwierzytelniono pieczęcią koronną i podpisem kanclerza Walentego Dembińskiego¹⁵. Przekazu tego nie znali dotychczasowi wydawcy przywileju mielnickiego Jan W. Bandtkie¹⁶ i Fryderyk Papée¹⁷. Pod tekstem przywi-

¹⁴ List ten opublikował *in extenso* W. Sobociński, o.c., s. 275.

¹⁵ Walenty Dembiński (ok. 1504 - 1548), działacz polityczny, wychowanek dworu marszałka koronnego Piotra Kmity, jeden z przywódców rokoszu lwowskiego 1537 r. Od 1564 r. kanclerz, związany z ruchem egzekucyjnym, stał na czele kancelarii królewskiej w latach, które przyniosły unię z Litwą i ostateczne wcielenie Prus do Korony. Zob. Polski Słownik Biograficzny, t. V, Kraków 1939 - 1946, s. 78 - 79, biogram opracowała Anna Dembińska; A. Tomczak, *Walenty Dembiński, kanclerz egzekucji* (ok. 1504 - 1584), Toruń 1963.

¹⁶ Por. J. Bandtkie, *Ius Polonicum, Varsaviae 1830*, s. 361 - 364.

¹⁷ Por. *Akta Aleksandra, króla polskiego, Wielkiego Księcia Litewskiego, itd.* (1501 - 1506), wyd. F. Papée, *Monumeta Medii Aevi Historica*, t. XIX, Kraków 1927, nr 29, s. 26 - 27.

leju mielnickiego, zawartym w Cim. F. 8048, znajduje się dopisek mówiący, że kopista otrzymał ów akt od Stanisława Szafranca, kasztelana bieckiego¹⁸. Tekst kopii z naszego rękopisu odpowiada, poza bardzo drobnymi różnicami słownymi, wersji przywileju wydrukowanej w *Ius Polonicum*.

Na karcie 15 i 15v zamieszczono formularz listu wicezupnika olkuskiego z prośbą o polecenie ogłoszenia pozwu (całość w języku łacińskim).

Dodane do druku J. Przyłuskiego składki zapisano różnymi rękami w XVI w., przeważa bowiem kursywa z połowy tego wieku, italika kancelaryjna w odmianie polskiej. Teksty a, b, c, *Decreta regia*, przywilej mielnicki i list wicezupnika napisano prawdopodobnie jedną ręką.

2. Jak wskazują wymienione w omawianym rękopisie nazwiska osób i nazwy geograficzne, druk należał do rodziny Krupków (Cruppeck, Crupka), a najprawdopodobniej do Melchiora Krupki, od 1553 r. — posiadacza wsi Mojkowice¹⁹. Ten zamożny przedsiębiorca trudnił się handlem winem, śledziami i suknem, miał warsztat hutniczy w Olkuszu, a także zajmował się udzielaniem pożyczek. Posiadał bogatą humanistyczną bibliotekę, która po śmierci właściciela (ok. 1582 r.) uległa rozproszeniu. Część jej znalazła się w posiadaniu Pawła Herki, profesora Akademii Krakowskiej i na mocy jego testamentu przeszła na własność Collegium Maius AK, potem zaś Biblioteki Jagiellońskiej²⁰.

Zawarte w rękopisie informacje są odbiciem bogatej działalności rodziny Krupków, przybyłej w XV w. do Krakowa i licznie tu reprezentowanej²¹. Była to rodzina mieszczańska, różnowiercza, nobilitowana w 1515 r. przez Zygmunta Starego. Brat Melchiora, Jan, był wójtem krakowskim, prowadził handel o zasięgu międzynarodowym, a także inwestował znaczne kapitały w sztolniach olkuskich. Zapewne stąd w rękopisie formularz listu wicezupnika olkuskiego z 1576 r. Stryjeczny brat Melchiora, Konrad Krupka z Przecławic, stronnik Marcina Zborowskiego, od wczesnego okresu reformacji był związany z ruchem różnowierczym. W 1551 r. wytoczono mu proces o herezję. Personalnie skierowany przeciwko Krupce, proces ten miał uderzyć w wysoko postawionych szlacheckich poplecz-

¹⁸ Stanisław Szafraniec (†1598) h. Starykoń, wojski sandomierski, kasztelan biecki od 1569, kasztelan sandomierski, wojewoda sandomierski (1581 - 1587), wojski krakowski i starosta lelowski, był zięciem Walentego Dembińskiego. Zob. W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, tabl. 108.

¹⁹ Zob. biogram M. Krupki, pióra A. Lewickiej-Kamińskiej, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XV, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, s. 414 - 415.

²⁰ O księgozbiorze tym zob. J. Zathay, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1 (1364 - 1775), Kraków 1966, s. 170 - 171.

²¹ Por. *Polski Słownik Biograficzny*, t. XV, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, s. 407, 411 - 416. O przedstawicielach rodziny Krupków piszą tu: Stanisława Pańków, Leszek Hajdukiewicz, Henryk Barycz, Janina Tomaszewicz i Anna Lewicka-Kamińska.

ników nowej wiary i zgromadził takie osoby, jak Spytek Jordan, Mikołaj Lutomirski, Jan Boner i Walenty Dembiński. Proces rozstrzygnął nazwisko Krupki (odbił się echem w Rzymie) i stał się argumentem w walce szlachty o egzekucję praw. Zapewne umieszczony w naszym rękopisie odpis przywileju mielnickiego ma ścisły związek z owymi powiązaniami personalnymi Krupków.

Większość krewnych Melchiora zapisana była, jak i on sam, na Akademii Krakowskiej; syn jego był profesorem AK — bakałarzem teologii, bratanek doktorem obojga praw i pięciokrotnym rektorem AK. Kilku Krupków uprawiało czynnie działalność prawniczą — Jan był wójtem krakowskim, Melchior asesorem na rokach sądowych ziemskich krakowskich (w latach 1568 - 80), młodszy Konrad Przecławski Krupka (†ok. 1595) był sędzią żydowskim, w czasie gdy Piotr Zborowski, jego protektor, został wojewodą krakowskim. Nic dziwnego, że w posiadaniu jednego z przedstawicieli tej rodziny znajdował się egzemplarz dzieła Jakuba Przyłuskiego, uzupełniony rękopiśmiennymi tekstami prawniczymi, niezbędnymi w codziennej praktyce²².

III

Figurujący w Cim. F. 8048 zbiór 78 artykułów prawa polskiego nie ma żadnego osobnego nagłówka odnoszącego się do całości. Jego autor określał je jako „wyroki królewskie” (*Decreta regia*). W zakończeniu składki drugiej napisał: *Reliqua decreta regia his similia invenire infra in hoc statuto folio 371*. W nagłówku składki trzeciej umieścił tytułik: *Decreta regia quorum partem reliquam vide supra folio primo*. W rzeczywistości zbiór powyższy nie zawiera ani jednego dekretu w ścisłym znaczeniu tego słowa, ale zasady prawa sformułowane na podstawie dekretów sądów królewskich i z reguły z powołaniem się na nie. Wyjątek stanowi sześć pierwszych artykułów, tworzących osobną grupę definicji prawnych (zob. niżej).

Każdy artykuł zbioru opatrzonej został nagłówkiem, w skrócie informującym o jego treści. Zwraca uwagę stylizacja. Zasady prawne ujęte są w postaci ogólnej i abstrakcyjnej. Powołanie wyroku stanowi w nich jak gdyby uzasadnienie mocy obowiązującej. Występuje ono według typowego formularza, w którym stałymi elementami są: formuła *ut decretum est*, nazwiska stron wiodących spór oraz informacja o miejscu i dacie wydania dekretu²³. W całości zbiór liczy 78 artykułów, z tego w obrębie drugiej składki wpisano 53, w trzeciej 25. Powołują one dekrety sądów

²² W analogiczny sposób ustalił proveniencję Cim. F. 8048 Władysław Sobociński (o. c., s. 273 - 274).

²³ Por. np. [art. 28] PROKURATOR ABSENTE PARTE CRIMINALITER NON AGIT. *Pars citata non tenetur respondere ad propositionem actoris per procura-*

królewskich z lat 1517 - 1550, wydane w większości w Krakowie. Piotrków jako miejsce ogłoszenia dekretu wymieniony został dziewięciokrotnie. Co do jedenastu artykułów, nie licząc pierwszych sześciu, brak jakichkolwiek danych o miejscu i czasie. Fakt, iż dana reguła prawna sformułowana została na podstawie konkretnego dekretu sądowego, zaznaczono formułą *ut decretum est*, bez bliższych informacji. Miały one być wpisane później, gdyż pisarz pozostawił dla nich wolne miejsce.

Powoływane dekrety bez wyjątku pochodziły od sądów królewskich. Dane liczbowe przedstawiają się następująco: 36 artykułów powstało na podstawie wyroków zapadłych *in conventione*, 16 *in curia et in terminis regalibus*, jeden sformułowano na podstawie dwóch wyroków wydanych osobno na sejmie i *in curia* (art. 72). W ośmiu artykułach brak szczegółowych danych co do rodzaju sądów królewskich, oznaczono tu jedynie miejsce i datę roczną. W pozostałych brak jakiejkolwiek informacji w tym względzie. Wypada zaznaczyć, że notatki podające, gdzie i kiedy zapadł dekret sądowy powołujący daną normę, nie zawsze są w pełni poprawne. W wielu przypadkach podana data nie odpowiada rzeczywistym terminom obrad sejmowych, jakie miały miejsce w danym roku.

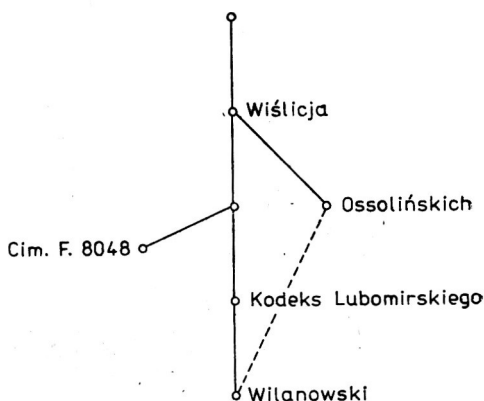
Analizowany zbiór należy do bliskich krewnych zarówno zbioru zasad prawnych (*Puncta*), jak też zbioru dekretów sądowych (*Decreta*) z XVI w., którymi zajmował się M. Bobrzyński. Świadczy o tym porównanie z opublikowanymi przez niego *Puncta in iudiciis ... observanda* oraz ze zbiorem wyroków, figurujących w Kodeksie Lubomirskiego pod tytułem *Decreta conventionalia*. Szczegółowe dane zamieszczone zostały w tabeli²⁴. Na ogólną liczbę 78 artykułów naszego zbioru 36 pierwszych znajduje swe odpowiedniki w wydanych drukiem *Puncta in iudiciis ... observanda*, dla których — jak wiadomo — podstawą wydania był przekaz z Kodeksu Lubomirskiego. Artykuły 1 - 6 objaśniają takie pojęcia prawne, jak skargi i ich rodzaje (art. 1 i 2), następstwo prawne (art. 3), posiadanie prawne (art. 4), zawiązanie sporu (art. 5), legalne przeszkody procesowe (art. 6). Trzy pierwsze z nich przypominają swoim charakterem tak zwane *summulae*, to jest krótkie monograficzne opracowania objaśniające dane pojęcie prawne, częste w dziełach średniowiecznych glosatorów i postglosatorów. Ustalenie pochodzenia art. 1 - 4 nie wydaje się dziś możliwe. Natomiast art. 5 i 6, odpowiadające drukowanym w *Puncta* artykułom 159 i 160, zostały przejęte z Korektury praw z 1532 r. W wersji

torem criminaliter agentem nisi principalis esset, ut est decretum inter Annam de Kobylino et Bartholomeum Miedzianowski in conventione Cracoviensi, sabbato ante Letare anno Domini 1540; [art. 70] DE PROPINQUITATE COMMUTATA EXEMENDA. Nemo potest bona hereditaria iure propinquitatis de manibus alterius quae ipse per modum commutationis assequitus fuerat exemere, ut est decretum inter Paulum Mathiae Zabek Krasniewski et Joseph plebanum in Rogothworstwo ac Paulum fratre ipsius, necnon Johannem et Margaretham Petri de Krasniewo Cracoviae in conventione, feria quarta in vigilia Purificationis anno 1542.

²⁴ Zob. Aneks.

Cim. 8048 różnią się one nieco od tekstu oryginalnego Korektury²⁵. Wszystkie pozostałe artykuły zawierają zasady prawne sformułowane na podstawie konkretnych dekretów (wyroków) sądów królewskich. Artykuły od 7 do 36 korespondują w swej treści z wydaniem *Puncta in iudiciis ... observanda*. Jak wspomniano wyżej, M. Bobrzyński ogłosił je w wersji zaczerpniętej z Kodeksu Lubomirskiego. Również dalsza część naszego zbioru (art. 37 do 78) wykazuje bliskość treściową z artykułami figurującymi w tym właśnie rękopisie jako *Decreta conventionalia*. Pełnej zgodności pomiędzy oboma przekazami jednak nie ma. Różnice są niekiedy bardzo istotne. Przede wszystkim w Kodeksie Lubomirskiego dekrety występują w postaci zbliżonej do oryginalnych zapisów w księgach sądowych. W rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej natomiast wszystkie one ujęte zostały w formie ogólnych zasad prawnych, zrehabilitowanych na podstawie tych samych wyroków i z powołaniem się na nie. Poza tym w obu rękopisach występują niekiedy różnice w dacie poszczególnych dekretów.

W zbiorze artykułów prawa polskiego z Cim. 8048 nie sposób wyodrębnić osobno zasad (*Puncta*) i wyroków (*Decreta*), tak jak uczynił to M. Bobrzyński na podstawie innych przekazów. W świetle naszego rękopisu związek obu tych zbiorów jest niewątpliwy. Uzasadnione wydaje się przypuszczenie, że rękopisy, w których *Puncta* i *Decreta* występują jako osobne pomniki prawa, stanowiły etap pośredni, prowadzący do powstania tego rodzaju opracowań, z jakim mamy do czynienia w przypadku Cim. F. 8048. Schemat filiacji zachowanych rękopisów, zawierających zarówno *Puncta*, jak też *Decreta*, przedstawiały się następująco²⁶:

²⁵ Por. *Correctura statutorum et consuetudinum Regni Poloniae*, ed. M. Bobrzyński, SPPP, t. III, Kraków 1874, s. 70, art. 260; s. 71, art. 263; s. 73, art. 275.

²⁶ W schemacie filiacji pominięty został rękopis oznaczony przez M. Bobrzyńskiego jako A. Należał on kiedyś do krakowskiego kolekcjonera Władysława Barty-

W zbiorze prawa polskiego z Cim. 8048 nie stwierdza się jakiegoś wyraźniejszego uporządkowania artykułów ani chronologicznego, ani rzeczowego. Jego redaktor, formułując ogólne zasady prawne na podstawie konkretnych wyroków sądowych, zachował tę samą kolejność, w jakiej występowały one w pierwowzorze; ten sam bowiem układ, choć z wyjątkami, występuje również w Kodeksie Lubomirskiego. Co najwyżej, za próbę uporządkowania rzeczowego można by uznać umieszczenie na czele zbioru wspomnianych już definicji legalnych (art. 1 - 6).

Treść zbioru ogranicza się wyłącznie do prawa sądowego. Ilościowy rozkład pomiędzy poszczególne jego działy przedstawia się następująco: prawo procesowe (46 artykułów), prawo prywatne (24 artykuły), prawo karne (8 artykułów). W przeważającej większości artykuły te zawierają normy prawne nie figurujące w obowiązujących w pierwszej połowie XVI w. źródłach ziemskiego prawa pisanego. W stosunku do ustawodawstwa ziemskiego miały one charakter wyjaśniający i uzupełniający. Przedstawmy kilka z nich tytułem przykładu. I tak art. 9 rozstrzyga pozytywnie problem prawny, czy uprawnienie do żądania od sprzedawcy zastępu procesowego w razie wad prawnych rzeczy przechodzi na następców kupującego. W art. 14 znalazła się norma, że depozytariusz ponosi pełną odpowiedzialność za stratę depozytu spowodowaną brakiem dozoru. Jeśli szkoda była wynikiem przypadku, odpowiada tylko do połowy wartości zdeponowanej rzeczy. W art. 23 wyjaśniono kilka wątpliwości dotyczących apelacji, jak to że niedopuszczalne było apelowanie od egzekucji prawomocnego wyroku, chyba że egzekutor wykroczył poza sposób zażośćuczynienia określony w wyroku. Przypomniano też zasadę, że nie wolno apelować od orzeczenia sądu kompromisarskiego (polubownego).

Treść art. 35 oddaje rubryka: *Obligatio vadiorum non tradit ius haereditarium*. Zgodnie z jej brzmieniem zastaw dóbr ziemskich dla zabezpieczenia zapłaty zakładów (*vadia*) nie podlegał dziedziczeniu, ani też nie prowadził do nabycia własności danych dóbr po upływie trzydziestoletniej dawności. Dotyczyło to zastawów ustanawianych przez umowę stron. Wyjątkiem zaś były zastawy tego rodzaju ustanowione na mocy wyroku sądowego²⁷. Z art. 46 wynika, że mimo wejścia w życie *Formula processus*

---

nowskiego, który udostępnił go krakowskiemu uczonemu w 1874 r. (zob. M. Bobrzyński, *Wiadomość o kodeksie*, o. c., s. 33). W jakiś czas później rękopis ten został sprzedany do biblioteki Tyszkiewiczów w Birzach. Wydając *Puncta* M. Bobrzyński nie miał możliwości uwzględnienia go (zob. SPPP, t. VII, s. 195). S. Kutrzeba uważał rękopis W. Bartynowskiego za zaginiony. Tym większa szkoda, iż poza zbiorem *Puncta in iudiciis observanda* zawierał unikalny zbiór zwyczajów ziemi gostyńńskiej (*Consuetudines terrae Gostinensis*), powstały najprawdopodobniej w związku z akcją kodyfikacji prawa w Polsce w pierwszej połowie XVI w. Zob. S. Kutrzeba, *Historia źródeł dawnego prawa polskiego*, t. I, Lwów—Warszawa—Kraków 1925, s. 108 - 109.

²⁷ Zasada, że zakład (*vadium*) nie wiąże następców prawnych (dziedziców) była

(1523) nadal utrzymywał się w sprawach o krzywdy mniejszej wagi (*iniuriarum*) dawny sposób pozywania, kiedy woźny, uderzywszy laską we wrota dworu, oznajmiał publicznie o pozwaniu²⁸.

Przykładem wykładni ścieśniającej, zastosowanej w odniesieniu do Statutów Kazimierza Wielkiego (art. *Cum omnis scurrilitas*)²⁹ była reguła z art. 45., iż pozwany o obrazę nie musi odwoływać swoich obraźliwych słów, chyba że obraza polegała na nazwaniu powoda *filius meretricis* lub jego matki *meretrix*, z pewnością po polsku. Stosownie do przytoczonego statutu, pozwany przekonany prawem powinien odwołać zarzut, wypowiadając tradycyjną formułę: *w tym co mówiłem, łgałem jak pies*. Sąd królewski uznał tedy, że rozciągnięcie na inne przypadki obrazy obowiązku odwoływania w ten właśnie tradycyjny i hańbiący sposób było nie do pogodzenia z godnością szlachecką³⁰. Art. 51 dotyczył kwestii zachodźstwa procesowego przez rękojemcę. Wynika z niego, że rękojmia rodzi zobowiązanie subsydiarne. Rękojemca pozwany o zapłatę długu mógł zażądać, aby w jego miejsce pozwano dłużnika głównego. Śwazja udzielającego rękojmi, czyli uwolnienie go z powództwa, powinno nastąpić w drodze wyroku sądowego. Artykuł ten ujawnia nam tedy kształt, jaki przybrała instytucja poręki w prawie polskim początków XVI w. Subsidiarny charakter zobowiązania ręczyciela stanowił rezultat parowiekowej ewolucji, zachodzącej na drodze praktyki i w zasadzie bez interwencji ustawodawcy³¹.

Zbiór artykułów prawa polskiego z Cim. 8048 nie był skończony. Autor pozostawił wolne miejsce na dalsze wpisy. Dla historii prawa polskiego zbiór ten stanowi ważne świadectwo prawotwórczej roli wyroków królewskich w systemie prawa ziemskiego. Wyroki, nawet jeśli odwoływały się do reguł obowiązującego prawa stanowionego lub zwyczajowego, przeważnie wychodziły poza jego literę, rozszerzając lub ścieśniając zakres obowiązywania, albo modyfikując samą dyspozycję lub sankcję. Wypada więc uznać je za jedno ze źródeł prawa.

stosowana w praktyce XVI w. Por. *Cochanoviana. I. Źródła urzędowe do biografii Jana Kochanowskiego*, oprac. M. Garbaczowa i W. Urban, Wrocław—Warszawa—Kraków 1985, s. 80, 82.

²⁸ Por. A. Vetulani, *Pozew sądowy w średniowiecznym procesie polskim*, Kraków 1925, s. 94.

²⁹ Zob. *Statuty Kazimierza Wielkiego*, opr. O. Balzer, Poznań 1947, s. 110, art. XXXV; *Polskie statuty ziemskie w redakcji najstarszych druków (Syntagma)*, opr. L. Łysia i S. Roman, Wrocław-Kraków 1958, s. 96, art. 86.

³⁰ Korektura praw z 1532 r. (art. 726 - 728) proponowała, aby w tej formie odwoływał obrazę mieszczanin. Nie odnosiło się to do szlachcica. Por. SPPP, t. III, s. 180.

³¹ Subsidiarny charakter poręki uznała również Korektura praw z 1532 r. Zob. SPPP, t. III, s. 154, art. 615, 616.

ANEKS

Tabela

BJ Cim. F. 8048			Odpowiednik w:	
nr artykułu	rubryka	data i miejsce powołanego wyroku ^c	<i>Puncta</i> ^a (SPPP t. VII)	Kodeksie Lubomirskiego ^b
1	2	3	4	
1	Definitio actionum iuris	—	167	167
2	Similiter in iure terrestri constitutionibus Regni sancito	—	168	168
3	Definitio successionis	—	164	164
4	Definitio possessionis	—	113, 114	113, 114
5	Definitio litis contestationis	—	160	160
6	Legalia impedimenta quae sunt	—	159	159
7	De cittance regali	Kraków, in curia SRM 27 VIII 1523	106	106
8	De termino tacto	Kraków, in terminis regalibus 28 XI 1532	10	10
9	De initione et transfusione iuris	Piotrków, in conv. generali 1536?	12	12
10	De poena iudiciaria per decretum lata	Piotrków, in conv. generali 1536?	13	13
11	De dote virgini circa desponsationem assignata	Kraków, in conv. 7 IX 1535?	14	14
12	De legatione testamentaria	Kraków, in. conv. j.w.	15	15
13	De facultate procuratoris ad transpositionem termini	Kraków, in conv. 22 I 1532	16	16
14	De deposito alicuius custodiae credito	Piotrków, in conv. 1541	19	19
15	De purgationis honoris termino	Kraków, in curia reg. 12 V 1539	20	20
16	De praescriptione regula iuris	Kraków, in conv. 9 XI 1543?	21	21
17	De cittance pro graniciebus	Piotrków, in conv. 1542, Kraków 1543	22	22
18	De probatione vulnerum per similes	Kraków, in conv. 1543	23	23
19	De recognitione Maiestatis super cittance posita	Kraków, in conv. 1540	24	24
20	De exemptione bonorum et obligatione	—	29	29
21	De contractibus	Piotrków, in conv. 31 XII 1538?	31	31

1	2	3	4	
22	De abusu privilegii	Kraków, in conv. 28 II 1539?	32, 33	32, 33
23	In quibus casibus appellatio admittitur vel non	Kraków, in conv. 28 II 1539; Piotrków, in conv. 20 XI 1521; Piotrków, in conv. 7 I 1538	35, 36	35, 36
24	De condemnatione in lucro	Piotrków, in conv. 28 I 1538	40	40
25	De causis recentis criminis	Kraków, in iudicio regali 24 II 1539	41	41
26	De tuitione iuridica	Kraków, in conv. 27 III 1539	44	44
27	Pater non potest agere pro capite filii, nec filius contra matrem pro capite patris	—	48	48
28	Procurator absente parte criminaliter non agit	Kraków, in conv. 6 III 1540	56	56, 286
29	De visione ante responsionem fieri solita	Piotrków, in conv. 1538	51	51
30	Quando ciuitatus evadit licitum petitum actoris	Kraków, 1539		
31	De praescriptione virginis	Kraków, in conv. 2 III 1543	57	57
32	Successores non habent terminum peremptorium	Kraków, in conv. 28 II 1539?	59	59
33	De exceptionibus contra depositum fidelem	—	61, 62, 63 64, 65, 66	61 - 66
34	Domina usufructuaria vel dotualis non tenetur ad exolvendum mariti sui debita	—	69	69, 195
35	Obligatio vadiorum non tradit ius haereditarium	—	71	71
36	De iure reemptionis bonorum	—	72	72
37	De evocatione extra districtum	Kraków, in curia SRM 1539 przed 8 V		228
38	Nemo verbis petulantibus alterum afficiat	Kraków, in conv. 30 XI 1539?		183
39	In termino quaerela quomodo dilationes concedendae	Kraków, in conv. 30 XI 1532?		172
40	Quando actio criminalis transmutatur in civilem	Kraków, in conv. 30 XI 1539?		174
41	De importatione unius super alteram ciuitationis	Kraków, in conv. 30 XI 1539?	176	176
42	Quando quis in crimine ex officio ciuitati debet	Kraków, in conv. 6 I 1538?	177	177

1	2	3	4
43	Iudex castrensis ubi ex officio convenire debet	Kraków, in conv. 1537	178 186, 187
44	Mortuo moto iudice pars aut mota addittetur	Kraków, in conv. 29 XI 1536	182
45	De impropriis	Kraków, 30 XI 1539?	216 184, 216
46	De positione cittationis contra evictorem	Kraków, in curia SRM 5 V 1539	188
47	Tutor damnidator tutatis restaurabit	1 III 1539	189
48	Iudex in causa propria vice sui subdeleget	Kraków, 1 III 1539	190
49	De successionibus	Kraków 1537	201 201
50	De exceptione in exemptionem obligationis	—	202 202
51	De intercessione ex cautione fideiussoria	—	203 203
52	De quietationibus	—	204 204
53	De novo anno	—	205 205
54	De responsione successorum pro sorte uno minorenni existente	Kraków, in conv. 1537	206 206
55	De defendendi sese praescriptione	—	207 207
56	De abrogatione paenae contumaciae	Kraków, in terminis regalibus 9 V 1537	208
57	De tentione maioris sortis	Kraków, in conv. 8 III 1539?	211
58	Iudex subdelegatus suo decreto aliquem iniuria afficiens convenire ob id non debet	Kraków, 6 I 1536	215
59	De raptu mulieris	po 25 XI 1536	222
60	Occisor fratris tutoriam puorum eius amittit	Kraków, in curia SRM 1539 przed 8 V	231
61	De mercenariis sive non militibus damna facientibus	Kraków, in curia SRM 16 V 1539	232
62	De recognitione nobilis super posita cittatione	Kraków, in curia regali 19 V 1539	238
63	Quando minores respondere tenentur	Kraków, in curia regali 19 V 1539	238
64	De facienda publicatione positionis cittationis	Kraków, in curia SRM 18 IX 1539	242, 247
65	Concittatus quando satisfacere tenetur	Kraków, in curia SRM 30 IV 1537; Kraków, in curia SRM 6 III 1539	250
66	De ostendendo processu post terminum inscriptum	Kraków, in conv. 12 II 1540	251

1	2	3	4
67	Quo iure habenda bona haereditaria iuri teutonico incorporatae respondebunt	Kraków, in conv. 1540?	255
68	De facultate procuratoris in causa criminali	Kraków, in conv. 6 I 1540	256
69	De abusu inscriptionis castrensis	Kraków, in conv. 10 II 1542?	259
70	De propinquitatem commutata exemenda	Kraków, in conv. 1 II 1542?	261
71	De inculpatione successoris ad aequalem divisionem	Kraków, in conv. 30 IV 1539?	265
72	De emptore possessionis a fratre seniore bonorum fratrem iuniorum spectantium	Kraków, in conv. 30 IV 1539?; in curia regali 1550	265
73	De tempore ponenda citationis	Kraków, in iudicio regali 1521	267
74	Cives mutuo ad forum iuris civilis remittuntur	Kraków, in iudicio regali 24 V 1521	269
75	De profugo a civibus repetendo	Kraków, in conv. 14 XII 1540?; Kraków in conv. 17 II 1540; Kraków, in conv. 5 III 1543	274, 275, 291
76	De iuribus contrariis aliquam dominam concernentibus	Kraków, in conv. 6 III 1543	276 276
77	Possessor bonorum praescriptionem comprobatur	Kraków 1517; 1518?	279, 280
78	Quando cives ab alio concive evocantur ad ius civile non remittuntur	Kraków, in curia SRM 3 X 1519	282

^a Puncta in iudiciis [...] observanda, zob. wyżej przypis 6.

^b Kodeks Lubomirskiego, rękopis cytowany w przypisie 8.

^c Znak ? wyraża wątpliwość co do miejsca lub daty wydania wyroku.

IRENA DWORNICKA, WACŁAW URUSZCZAK (Cracovie)

UN RECUEIL DE LA JURISPRUDENCE ROYALE (*DECRETA REGIA*)
DE 1517 A 1550

Résumé

En Pologne vers la fin de l'époque médiévale et au début des Temps Modernes, le développement de l'appareil judiciaire produisait la nécessité pratique de rédiger des recueils spéciaux de la jurisprudence royale. Les jugements issus des tribunaux de roi pourraient ainsi mieux servir en tant que précédents à la jurisprudence

des cours inférieures. Il n'était plus suffisant à utiliser, comme avant 1500, des sentences royaux insérés dans les actes des tribunaux locaux (*libri terrestres et castrens*). Les recueils des jugements royaux créés au XVIe siècle ont été examinés par Michał Bobrzyński (†1935), éminent historien du droit polonais. Notamment, à la base des 5 manuscrits provenant de cette époque, il a édité un recueil des principes de droit polonais dégagés de la jurisprudence royale, qui portait le titre original *Puncta in iudiciis terrestribus et castrensibus observanda* (*Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. VII, Cracoviae 1882). Dans tous les 5 manuscrits, les *Puncta* étaient accompagné par un autre recueils composé des jugements royaux transcrits en entiers. D'après Bobrzyński, ces deux recueils ont été rédigé separement.

Le présent article est consacré à remettre en vue un nouveau recueil des principes de droit et des jugements royaux datés du 1517 au 1550. Il a été retrouvé dans un exemplaire de l'ouvrage imprimé du XVIe, c'est-à-dire les *Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae omnia* de Jakub Przyłuski (*Cracoviae* 1553), conservé aujourd'hui dans la Bibliothèque Jagellonne (*Biblioteka Jagiellońska*) à Cracovie (Cim. F. 8048). A cet ouvrage l'ancien propriétaire a ordonné relier un cahier vide, sur lequel a été inscrit un recueil de la jurisprudence royale sous le titre les *Decreta regia*. Les auteurs de l'article donnent la description de ce manuscrit avec l'analyse préliminaire de son contenu. Le nouveau recueil comme tous les précédents temoigne que les jugements royaux constituaient une sorte de la source du droit dans l'ancien Pologne.